

farTobebis gadacema moqmedebaSi – 15%-mde, saerTo sargeblobis transportis tvirt-brunva – 14,4%-mde, saerTo sargeblobis transportis mier mgzavrebis gadayvana – 22,6 mde. ekonomikuri aRmavloba nela, magram mainc daiwyo 1995 wlidan, roca mSp moculobam- Seadgina mxolod 3694 mln.lari, mrewvelobis produqciam – 523,8 mln. lari,soflis meurneobisproduqciam –1851 mln. lari, investiciebma 127 mln lari. konsolidirebuli biujetis Semosavlebi iyo sul 270 mln. lari, xarjebi – 469 mln lari, eqsporti – 151,7 mln. lari, importi – 395 mln lari. dasaqmebulTa saSualo xelfasi 1995 wels TveSi udrida sul 13,6 lars, samomxmareb- lo xarjebi erT sul ze Seadgenda 2000 wels 52,5 lars, saSualo sarsebo minimumierT sul ze iyo 115,8 lari. mosaxleobis naxevari siR- aribis zRvars miRma imyofeboda, pensiebis done 14 lariiyo.¹ mosaxleobis cxovrebis pirobebs adre Seqmnil i simdidre – sacxov- rebeli saxlebi, saojaxo nivTebi da a.S., anu ganvitrebis winaT miRweuli da SenarCunebu- li done ramdenadme amsubugebda, Tumca is mainc metismetad mZime iyo. TiTqmis ganad- gurda da daqveiTda ekonomikisa da social- uri cxovrebis yvelasfero. es iyo arnaxu- l i kolafsi qveynis cxovrebaSi, mis ekonomi- kaSi, saidanac gamosavali arc arsebobda, Tu ara msoflios wamyvani qveynebis, saerTa- Soriso organizaciebis daxmareba. qveyanaSi ekonomikis krizisamde arsebuli maqsimaluri donis aRdgenas, rac am daxmarebiT moxda, aTeuli wlebimounda, e.i. qveyanam ganvitare- bis didi dro dakarga.

amJamad, marTalia, ekonomikuri zrdis in- dikatorebis mixedviT, saqarTvelo bevrad CamorCeba msoflios mowinave qveynebs da rig postsocialistur qveynas, magram mni- Svelovnad dawinaurebulis krizisis peri- odTan SedarebiT. sagulisxmoa, rom saqar- TveloSi wlebis manZil ze ekonomikur zrd- as mudmivi xasiaTi aqvs, garda erTi msof- lio ekonomikur krizisis periodis 2009 wli- sa. ekonomikuri aRmavlobis dawyebis Sem- deg Seqmnilia sakmaod didi raodenobis erovnuli simdidre, uZravi qoneba; gazrdilia yvela dargis produqcia, garda gamonakli- sisa da igi izrdeba yovelwliurad: amoqme- debulia sawarmoTa didi ricxvi; gaizarda

mosaxleobis Semosavlebi, maT Soris, xel- fasebi pensiebi da sxva umjobesdeba mdgo- mareoba yvela sferoSi. mxolod 2012–dan 2017 wlamde mSp mimdinare fasebiT 26167 mln. laridan 37847 mln. laramde gaizar- da, samewarmeo saqmianobis produqcia – 26068,6 mln-dan 38206,8 mln. laramde, mrewvelobis damatebuli Rirebuleba – 3156,3 mln. lari- dan 4756,4 mln. laramde, – mde,soflis meur- neobis damatebuli Rirebuleba – 1933,3 mln. laridan 2605,6 mln. laramde, mSeneblobis produqcia – 1756,0 mln. laridan 3168,1 mln. laramde, transportisa – 1703,9 mln. laridan 2515, kavSirgabmulobisa 691,6 mln-dan 770,8 mln. laramde, vaWroba – 3769,5 mln. laridan 5554,1 mln. laramde. samomx- mareblo xarjebi gaizarda 23733,2 mln. la- ridan 30116,0 mln. laramde, mTliani kapita- lis wliuri formireba – 7575,4 mln. laridan 12264,9 mln. laramde, investiciebi – 5892,7 mln. laridan 11236,3 mln. laramde. aSenda 12452 obieqti 11 mln-ze meti kvm farTobiT, saavtomobilo parki gaizarda 762,2 aTasidan 1228,1 aTasamde, mgzavrebis gadayvana 2011 – 2017 wlebSi gaizarda 411,1 mln.-dan 500,0 mln-mde, eqsporti – 2377,46 mln. aSS do lar- idan 2735,5 mln. aSS dol-mde; importi – 7885,23 mln. aSS dolaridan 7939, 2mln. aSS dola- ramde. momuSaveTa saSualo nominalurma wliurma xelfasma miaRwia 712,5 laridan 999,1 laramde, saSualo Semosavalm erT mcxovrebeze – 186,6 laridan 272,7 laramde TveSi, erT Sina meurneobaze – 673,8 lari- dan 994,6 laramde, pensiam TveSi – 120 lari- dan 180 laramde. umuSevroba statistikis monacemebiT Semcir da 15%-dan 13,3%-mde, 305,1 aTasidan 276,4 aTasamde, Tumca es ukanaskne lni zust monacemebad ar miCneva. eqspertuli SefasebiT, is gacilebiT metia, gansakuTre- biT qalagebSi, maT Soris mcire qalagebSi, sadac samuSao adgilebi naklebad iqmneba. momuSaveTa didi nawili qveyanaSi TviTda- saqmebulia. dabal ia dasaqmebis struqture da xarisxi. qveynis biujetis Semosavlebi gaizarda 2012 wlis 7560,4 mln.-dan, 10921,1 millionamde, xarjebi 6495,7 mln laridan 9964,2 mln. laramde. sagulisxmoa mosaxle- obis sicocxlis saSualo xangrZlivobis zrda 2005 wlidan 2017 wlamde 69,9 wlidan 73,5 wlamde.

¹ statiaSi gamoyenebuli faqtobrivi masalebi aRebulia saqarTvelos statistikis erovnuli samsaxuris, gaeros, msofli bankisa da sxva saerTaSoriso organizaciebis publikaciebidan.

mniSvnelovania saerTo sakacobrio progresis Sedegad miRwevebi qveyanaSi informაციული tehnologiebis danergvis – kompiuterizაციისა და ინტერნეტიზაციის, telefoniზაციის, avtomobilizაციის mimarTulebiT. TvalsaCinoa axali Tanamedrove tehnologiebis danergva warmoebisa da momsaxurebis sferoebsi, maT Soris jandacvasi, ganatlebas da sxva, ramac bevrad gaumjobesa adamianta cxovrebis xarixsi. sazogadoebrivi cxovrebis progresis TvalsazrisiT win gadadgmulia nabiJebisazogadobebis demokratizაციის mimarTulebiT.

maSasadame, saqarTveloSi mimdinareobs TiTqmis uwyveti ekonomikuri winsvla da socialuri ganvitareba, adamianta ketildreobis amaRleba, rac mniSvnelovani faqtia da ar SeiZleba saTanadod ar Sevafasot. magram meore sakiTxia, Tu ramdenad sakmarisia am procesis arsebuli tempi, cxovrebis done sasurvelTan SedarebiT, mTelixalxisa da ara adamianta calkeuli fenebis cxovrebis donisa da interesebis mixedvit, mowinave qveynebsi arsebul parametrebTan mimarTebiT. cxadia, Cveni mizani unda iyos msophilios mowinave qveynebis rigebSi yofna da ara ukan CanCali. ganxilot es sakiTxebi uwinaresad Sedarebis metodis gamoynebiT, mivmarToT faqtebs da maT analizs.

SeiZleba daviwyot imiT, rac umTavresi da saboloo mniSvnelobisaa – adamianta ketildreobis, bednierebis donis SefasebiT. es garkveuli zomit abstraqtuli cnebebia, magram dReisaTvis arsebobs saTanado indikatorebi, romlebic SesaZleblobas izlevalia mixelobebiT mainc Segveqmnes warmodgena qveyanaSi am mxriv arsebul situაციას. amissaSualebas izlevalia ekonomikuri da socialuri indikatorebi.

pirvel rigSi SeiZleba vimsjelot dovlatis warmoebis maxasiaTeblebze, ris safuZvelze garkveuli warmodgena Segveqmneba imaze, Tu rogor mimdinareobs cxovrebis xarixsis gaumjobeseba.

saqarTvelo am mxriv ver CaiTvleba mowinave qveyნად, Tumca msophilios saSualo adგილს mainc iWers. მაგალიტად, დოვლათის (mSp) suladobrivi warmoebiT amJamad mas msophilios qveynebs Soris 105-e adგილი ukavia 184 qveyნიდან. es aris myidvelobit unaris paritetis mixedvit 9997 aSS dolარი. igi msophilios saSualo macvenebli (16136 dolარი)

62%-ია, amasTan, naklebia uarresad ganvitarebuli qveynebis macvenebelze (juja saxelmwifoebis – ლუგსენბურგის, მაკაოს, ლიქტენშტეინის და სხვა CaiTvlelad, რომელთა macvenელი gansakuTrebit მაღალია), კერძოდ, norvegiisaze 5,9-ჯერ, fineTisaze – 4,3-ჯერ, aSSsaze – 5,7-ჯერ, germaniisaze – 5,7-ჯერ, safrangeTisaze – 4,1-ჯერ, SvedeTisaze – 4,9-ჯერ. aseve postsocialistური qveynebidან CexeTisaze – 3,5-ჯერ, poloneTisaze – 2,8-ჯერ, estoneTisaze – 2,9-ჯერ, azerbaijanisaze – 1,7-ჯერ და aSaqisicunda iTqvas, რომ mSp zrda erT mcxovreზე saqarTveloSi 13 wლის განმავლობაSi absolutur sidideSi Seadგenda saqarTveloSi 7045 dol., მაშინ roca igi udrida norveგიაSi – 21024 dol., fineTSi – 16426, germaniaSi – 20370, aSS-Si – 19242, safrangeTSi – 14262, poloneTSi – 15824, azerbaijanSi – 14756 dol.

რატომ არის ეკონომიკურ განვითარებასა და cxovrebis xarixsis parametrebis qveynebs Soris ase gansxvavebulი? rogori unda iyos isini saqarTveloSi, რომ mivaRwiოT sasurvel mdgomareობას? es aris pasuxgasacemiprobლემური kiTxva. amaze ki zogადad unda iTqvas Semdegi (qvemoT ufro dawvrileb iT vimsjelebT). rogor es aRiarebulია, es aixsneba qveyნის saerTo istorიული warsuliT, bunebrivi resursebita da maTi gamoyenebis doniT, adamianური resursebis potencialiT da gamoyenebis doniT, socialური გარემოტი, კლიმატი, sagareo ეკონომიკური და პოლიტიკური პირობები და კავსირები, sazogadoebrivi institutebit da maTi გავლენის xasiaTiT, masStabit და aS. ufro mokled რომ vqvaT, sazogadoebის socialური ენერგიის სიდიდით, მისი გავრცელებისა და ეფექტიანად გამოყენების უნარით.

saqarTvelos ekonomikuri done da zrda aixsneba sxva rigი პირობებiTac. esenia istorიული განვითარების Tavisebureბები, gardamavali periodის რტული xasiaTi saqarTveloSi, ეკონომიკური აქტივობის მეტად xელSemSleli პირობები. faqtobrivad მოხდა qveyნის deindustrializაცია, და აგრარizაცია, მაშინ roca industriული განვითარების xana mas srulad ar hqonda გავლელი. mrewvelobaSi dasaqmebulTa ricxovნობა ადრინდელ მაქსიმალური – 550 აTასიდან Semცირდა 130,7 აTას კაცამდე, dasaqmeba Semცირდა mSenebloba და სხვა dargebSi. faqtobrivad განადგურებულა მაგანაTmSenebloba და ლიტონდამუშავებელი ელექტროტექნიკური mrewveloba და xელსაყოTmSenebloba, Zლიერაა დავეიტებული ინდუსტრიის wamyvani dargeბი – მე-

ტალურგია, ღიმიური მრეწველობა, ასევე მსუბუქი მრეწველობა და ტრადიციული წამყვანი დარგი – კვების მრეწველობა. ელექტროენერგიის წარმოება ადრე მიწვეული 15 მლრდ. კვტს – დანერგისათვის 12 მლრდ. კვტს შეადგენს. აუცილებელი უნდა ყველანაირად იყოს ტექნოლოგიების შემოტანა, რომლებიც ადრე საკმარისად წარმოებდა, ზოგი რამ კი დიდი ოდენობით ექსპორტზე დაკადიდა, ელემენტარული ღირსშესანიშნავი და კარ-ფანჯრის საკეტები კი უცხოეთიდან შემოტანილი. ვაშლის გადამამუშავების საკონსტრუქციო 80% იმპორტირებულია. ასეთი სიტუაცია ზღერაფერხებს ეკონომიკის განვითარებას და ხალხს მოწოდებულია დაკმაყოფილებას.

სრულად გაუმართლებელი ფაქტია, რომ სოფლის მეურნეობა გასული საუკუნის 90-იანი წლების ეკონომიკური დაკეცების შემდეგ დაწყებული არმავლობიდან ორნახევარი ათწლეული წლის განმავლობაში ვერ შეიძინა მართლწარმოებულ სასოფლო-სამეურნეო წარმოება. პროდუქტები წარმოებაში გლეხურ მეურნეობებში რეგულარული ტექნიკისა და მოწოდებული ტექნოლოგიების, სოფლის დამალი ორგანიზაციის პროდუქტების წარმოება დანერგისათვის დიდად ამოწმებული 30 წლის წინანდელ დონეზე, მაგალითად, მარცვლეულის წარმოება ტექნიკის 2,8-ჯერ, კარტოფილისა – 2-ჯერ, ბოსტნეულისა – 5-ჯერ, ხილისა – 5,8-ჯერ, ყურძნისა – 3,4-ჯერ, ცხენის – 270-ჯერ, ხორცისა – 2,6-ჯერ, რძისა – 1,4-ჯერ, კვერცხისა – 1,5-ჯერ და ა.შ. განსაკუთრებით გასული წლების იწვევს დამოკიდებულება ცხენის წარმოებისადმი, რასაც გართულ ეკონომიკაში და მოსახლეობის გარკვეული ნაწილის შემოსავლებში, რეგიონის განვითარებაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა. ბოლო წლებში დაიწყო ან გაზარდა ზოგიერთი კულტურის წარმოება, მაგრამ ისინი არ მიეკუთვნება ეკონომიკურად და სოციალურად მნიშვნელოვან სექტორებს.

დამალია ყველანაირად სოფლის მეურნეობის უმჯობესობა. იგი სასალოდო საკრელოს ეკონომიკაში ნაკლებია აწმყვანებზე 5,7-ჯერ, ნორვეგიასა – 5,9-ჯერ, გერმანიასა – 4,8-ჯერ, ფინეთისა – 4,4-ჯერ, საფრანგეთისა – 4,1-ჯერ, დიდი ბრიტანეთისა – 4,3-ჯერ, შვედეთისა – 4,5-ჯერ, ესტონეთისა – 2,9-ჯერ, ცეხეთისა – 3,9-ჯერ, აზერბაიჯანისა – 1,7-ჯერ. განსაკუთრებით მცირეა სოფლის მეურნეობის უმჯობესობა აგრარულ წარმოებაში, სადა ზრდადამამაპური ტექნოლოგიები და სოფლის იარაღი გამოიყენება. სახელმწიფო ვალი ბოლო წლებში გაზარდა 8,8 მლრდ. დოლარით.

ეროვნული ვალუტის გაუფასურებამ სასიზრვარს მართლწამყვანი ინვესტიციები მსაქმე 2012 წელს 20% იყო, 2017 წელს – 9%, რაც დიდად ზრდას ეკონომიკურ ზრდას. ეროვნული ვალუტის კურსი დაეცა დოლარის კურსმა აივია 2008 წლის 1,42 ლარიდან 2018 წლის ბოლოს 1 დოლარზე 2,73 ლარამდე, რაც მეტად უარყოფითად აისახება ეკონომიკაზე და ხალხის ცხოვრების დონეზე. თუმცა ფაქტები დონე, შესაბამისად არ გარდაიქმნა (გაცვლითი კურსის ცვლილებას არ მისდევდა, როგორც ეს საერთოდ უნდა, ეროვნული ვალუტის მიდევნებითი უნარის დაცემა ამოწმებულია გაცვლითი კურსის დაცემას).

უარყოფითი ფაქტია, რომ ბოლო წლებში საკრელოს ეკონომიკური ზრდის ტემპები შემცირებულია 2004-2012 წლების სასალოდო წლებში 6,2-დან 3,6%-მდე. ეკონომიკური ზრდის ადრინდელი ტემპი სწრაფი ტემპით კი შესაძლებელი იყო მსაქმე გადებოდა 35%-ით, ნაცვლად ფაქტობრივი 19,3%-ისა.

განსაკუთრებით დიდი დანაკარგია ღვეთის-წლის მოსახლეობის რიცხოვნების კლება 1989 წლის 5400,6 ათასიდან 2017 წელს 3729,6 ათასამდე, ბოლო წლებში წლის მანძილზე იგი 10,1 ათასით შემცირებულია. სამწუხაროა, რომ წლების მანძილზე უარყოფითი გარემოწილის საღო. ეს ეკონომიკური ტალღის ზრდის წინააღმდეგ დოლარის წარმოების დიდი ოდენობის ყველწიურ დანაკარგს, რომ არაფერი ეტყვა საერთო საზოგადოებრივ დანაკლისზე.

საკრელოს ეკონომიკის არსებული დონიდან გამომდინარე, ეტყობოვრებზე მსაქმეების ევროკავშირის აქლანდელი დონის მიწვევისათვის დასაწმდება წლებში სასალოდო 4%-ით ზრდას 34 წელი, ღვეთის სოფლისა მართლწმდება – ნორვეგიის დონის მიწვევისათვის 45 წელიწადი, აწმ დონის მიწვევისათვის 41 წელი, შვედეთის დონის მიწვევისათვის – 41 წელი. 10% ზრდას ეს წლები შეადგენს შესაბამისად 14-ს, 19-ს, 18,5-სა და 17-ს. ეს კი იწმბოდა ცხოვრების სასრული დონის არსებობა ყველანაირად. მაშასადამე, ღვეთის ეკონომიკის ზრდის ტემპების დაკყარების გარეშე საკრელოს ვეცდებოდა განვითარებული ღვეთისების რიგში, ე.ი. სასრებოდ აუცილებელია ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაკყარება.

საკმარისია თუ არა ვისწმლოთ ეკონომიკური განვითარების შესახებ მისი ავკარგიანობის ტალღის ზრდის მოლოდინი მსაქმე საღობრივი წარმოების დონით და ტემპით? შესაწმების დასაგენად ეს საღარაა საკმარისი. უნდა გავარკვიოთ, თუ როგორ და რამდენად

xmardeba Seqmnil i dovlati adamianta sayovel Tao ketildReobas, mis amaRlebas. am mxriv mniSvelovania dovlati ganawilebis samartlianoba, Tu rogor ergeba is qveynis moqalaqeebs maT moTxovni lebaTa dasakmayofileblad. aRniSnuli maxasiaTeblis mixedvit ganxilul qveynebsi Semdegi mdgomareobaa. saqarTveloSi mdidari mosaxleobis 10 procentis Semosavlebi metia mosaxleobis umdablesi Semosavlebis mqone 10 procentis Semosavlebs 15,4-jer, maSin roca norvegiaSi – 6,1-jer, fineTSi – 5,6-jer, germaniaSi – 6,9-jer, safrangeTSi – 9,1-jer, aSSSi – 15,9-jer, SveicariaSi – 9,0-jer, CexeTSi – 5,2-jer, poloneTSi – 8,8-jer, estoneTSi – 10,8-jer, azerbaijanSi – 9,7-jer da aS.

aqve unda Sevisnot, rom msjeloba ar exeba sruli egalitarizmis damyarebas sazogadoebaSi, rom yvela erTnairad unda cxovrobdes, erTnair qonebasa da Semosavlebs fl obdes. qonebrivi sruli Tanasworo ba SeuZlebeli, dauSvebelia da usamarTlobaa, radgan adamianebs gansxvavdebian rogorc unarebit, ise moTxovni lebebit. msjeloba SeiZleba iyos mxolod metismet uTanasworobaze. Cvens sinamdvi leSi swored amgvari uTanasworobis aRmofxvrisaken unda iyos aqcenti aRebuli.

dovlati ganawilebis es uTanabroba qveynebsi sxvadasxvanairad moqmedebs xalxis saerto ketildReobaze. rac ufro liberaluri mimartulebisaa ekonomika, mit metia uTanabroba, xolo rac ufro socialuri orientaciisa – mit naklebi. maSasadame, ekonomikis orientacia metad mniSvelovania saerto ketildReobisatvis. saqarTveloSi am mxriv mdgomareoba araa saxarbiello. aq uTanabroba Zlier aqveitebs saerto ketildReobas. amgvari uTanabrobis mizezebidan uwinaresi – es simdidris ganawilebis arsebuli sistemaa.

ekonomikis ganvitarebis saerto donesa da cxovrebis dones Soris korelacias gamoxatavs da uarresad mniSvelovani indikatoria siRaribis maxasiaTebebi, anu is, Tu rogoria is qvyanaSi. rogorc praqtika gviCvenebs, siRaribe yvela qveyanaSi arsebobs, simdidresa Tu cxovrebis saSualo donesTan erTad, is arsa araa likvidirebuli.

saqarTveloSi absoლuturi siRaribe – saarsebo minimumze naklebi Semosavlebit mcxovreba ricxvi 21,9%-ia, maT Soris qalad – 20,6, soflad – 26,6%, ukanasknel peri-

odSi igi 2015 wl is 16,4%-dan gaizarda kidec. mosaxleobis 3,7% cxovrobs ukidures siRaribeSi 82,8 lartitveSi. bavsvTa siRaribe 26,8%-ia. cxadia, es cifrebi srulad ar Seesabameba sinamdvi les. Raribad unda Caitvalos adamianebs, romel Tac ar gaaCniaT cxovrebi satvis aucilebeli sagnebi da momsaxurebis SeZenis saxsrebi. metad savalloa, rom aseTebsi saqarTveloSi mosaxleobis didi nawilia, magrames realobaa. qveyanaSi 887,3 ataszemeti pensioneria, mosaxleobis 24,1%, romel Ta Semosavali TveSi axlan gaxda 200 lari. es, cxadia, sruliad arasakmarisia xandazmul i adamianis minimalur doneze cxovrebi satvis, normaluri kvebis, mkurnalobis da sxvaxarjebisatvis, rom arafer vtqvaT dasvenebaze, turistul mogzaurobaze da sxva kul turul RonisZiebebze, rasac mimartaven ganvitarebuli qveynebis pensionerebi. Tu saqarTveloSi arsebul mdgomareobas SevadarebT ganvitarebuli qveynebisas, dainaxavT mkveTr sxvaobas. aSSSipensia Seadgens saSualod 1169 dolars, daniaSi – 2800, 1900 dolaria igi fineTSi, 1542 norvegiaSi, 1500 axal zelandiaSi, 1200 germaniaSi da israelSi, 1190 espaneTSi, 874 SveicariaSi, 833 SveciaSi, 700 did britaneTsa da safrangeTSi, 400 ungreteTSi, 278 lietuvaSi, 202 azerbaijanSi, 210 yazaxeTSi, saqarTveloSi igi udris 75 dol. martalia, dolaris myidvelobiti unari larisaze 2,6-jer naklebia, magram amerikel i pensioneris realuri Semosavali Cveni qveynis pensionerisaze 5,9-jer meti mainc aris, daniaSi ki 14,3-jer meti, norvegiaSi – 7,0-jer, fineTSi – 9,7-jer, germaniaSi – 6,1-jer, safrangeTsa da did britaneTSi – 3,6-jer, poloneTSi – 1,9-jer, lietuvaSi – 1,5-jer, yazaxeTSi – 1,1-jer da aS. udavoa, rom evropis metwil qveynebsi pensionerebi srulad arian uzrunvelyofili aucilebeli materialuri da socialuri sikeTebit.

minimalur saarsebodoned saqarTveloSi oficialurad itvleba erT sulze saSualod 171 lari, orsuliani ojaxisatvis 241,1 lari, samsulianisatvis 271,3 lari (Zalian Zunwi gaangariSebaa, cxadia, es sruliad ar Seesabameba sinamdvi les!). am pirobebsi adamiani didxans verciarsebebs. erT adamiansdReisatvis cxovrebis minimaluri saSuallebebs SesaZenad, rom araferi vtqvaT, mkurnalobaze, sanatoriumSi dasvenebaze, turistul mogzaurobaze, kul turul

გარტობაზე და სხვა ადამიანურ ნორმალურ მოტხოვნილებაზე დაკმაყოფილებას, ვინც მინიმუმ 500 ლარი მაინც. ბევრს თავი, ისე როგორც მსოფლიოს ბევრ სხვა ქვეყანაში, აქაობელთა – ნატესავთა და მეზობლების, ასევე გარესეთის გულმოდგინებით გაუფრთხილები, ველმოკმედებით, მატხოვრობითაც გააგვს. ბევრი ბავშვი მსერი იქნება, ბევრი რჩეული ადამიანი უფასო სადილზე დანახვას და თავმოყვარეობისგან დატოვებულია, ბევრიც უამლოების გამო ადრე ტოვდება ამ ქვეყანას... მეორე მხარეს სიმდიდრით განხორციელებული ადამიანების ზედმეტი მოხმარებისგან გადარჩენილია, ასევე უკომარტადაა მოწყობილი ეს ქვეყანა.

სირიების ყველა ქვეყანაში არსებობს, იგი არსად არაა დატოვებული. აშშ-ში, როგორც არსებული ინფორმაციიდან ირკვევა, რაიბია მოსახლეობის 13% (40,3 მლნ-ზე მეტი ადამიანი) ევროკავშირის ქვეყნების მოქოვრები 85 მლნ ადამიანი რაიბებს მიკუთვნება, რაც სეადგენს მოსახლეობის 23,7%-ს. ბულგარეთში სირიების დონეა რვევს 21%-ს, რუმინეთში – 23%-ს, გერმანიაში – 19%-ს, ესპანეთში – 15%-ს, ცეხეთში – 12%-ს და ა.შ. არ შეიძლება არ გავითვალისწინოთ ის, რომ სირიების განმსაზრვრელ პარამეტრად სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებული საზომებია. მაგალითად, ლუქსემბურგში რაიბად ითვლება ის, ვინც წელიწადში ირებს 16,5 ათას ევროზე ნაკლებ შემოსავალს, დანიაში – 14,5 ათასზე ნაკლებს, დიდ ბრიტანეთში ეს ციფრი სეადგენს 13,1-ს, შვედეთში – 12,1-ს, ფინეთში – 11,8-ს, გერმანიაში – 10,9-ს, რუმინეთში – 11-ს, ბულგარეთში – 1,3 დოლარს და ა.შ. როგორც ვხედავთ, რაიბების ცხოვრების დონე განსაკუთრებით დაბალია ყოფილ სოციალისტურ ქვეყნებში.

საგულისხმოა ისიც, რომ განვითარებული ქვეყნების სახელმწიფო მნიშვნელოვან სახსრებს გამოყოფს რაიბთა სოციალური დაცვა-თვის ჯანდაცვის, განათლების, სურსათით უზრუნველყოფისთვის და სხვა. ამერიკაში რაიბები ავტომატურად ფლობენ, ჯიგერებს, ტყეა ის შეიძლება ახალი არიოს. სირიების ცხოვრება მორალურად დატოვებულია ის ნებისმირი ქვეყნის არსებობაში უმჯიმესი სახეა, რომელიც საზოგადოების საერთო განვითარებაზე ნეგატიურად აისახება. ამიტომაცაა მის გამო შესწავლებული კაცობრიობა.

ეკონომიკური დონისა და ზრდის მაქსიატების დანატელია, რომ საერთაშორისო დონის აუცილებელია ზრდის ტემპების დაკმაყოფილება, რათა შეიძლება მალე მივართვიტ სასურველ დონეს. მაგრამ ამისათვის მოქოლოდ სურვილი არაა

საკმარისი. განვიხილოთ, გვაგვს თუ არა საამისო რესურსები, ე.ი. ის, რასაც ცვენ განვიხილავთ საზოგადოების სოციალურ ენერგიად – დოვლათ-სემკმნელ პოტენციალად.

საერთაშორისო რესურსების არსებობის შესახებ უნდა იტყვას შემდეგი.

ადამიანური რესურსების ტვალსაზრისით ქვეყნის მასშტაბის მიხედვით სწრაფი ეკონომიკური ზრდის რეზერვები უწვევლად არსებობს. 2 მილიონამდე მოსახლეობის ქვეყანაში ამჟამად არსებობს ტანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებით 4-5-ჯერ მეტი დოვლათის სემკმნა შეუძლია. მოსახლეობის საერთო განათლების დონის დონე (საშუალო და უმაღლესი განათლების მაკვენებელი) საკმაოდ მაღალია საერთო მსოფლიო დონეზე, დავივილი მურნეობრივი დონისა და გამოცდილებას არსებობს, მოქოლოდ აუცილებელია მოსაკმაყოფილები და პროფესიული სტრუქტურის ეკონომიკის მოტხოვნებისადმი შესაბამისობაში მოყვანა, სათანადო რონის შეზღუდვის მეშვეობით. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიეცეს ქვეყნის სამეცნიერო პოტენციალის ადრდენას და განვითარებას. საერთაშორისო რანდენიმე ზნის მიხედვით საკმაოდ ზღირ სამეცნიერო პოტენციალის ფლობდა აკადემიური ინსტიტუტების, სასწავლო უნივერსიტეტების, დავივილი კვლევითი დაწესებულებებისა და საპროექტო-საკონსტრუქტორო და ტექნოლოგიური ორგანიზაციების სახით. მათში დასაყმებული იყო 70 ათას კაცზე მეტი. ეს პოტენციალი ამჟამად ზღირ დასუბულია. მომსახურება უკვე რიკოვნობა არაა ცნობილი, მაგრამ სავარაუდოდ იგი 3-ჯერაა შემცირებული. უნივერსიტეტების კვლევითი სამუშაოები ნაკლებად მიმდინარეობს. მეცნიერებაზე დანახარჯები მსპ-ში დაახლო. 0,3%-ია, ე.ი. მეტისმეტად დაბალია. მომინავე ქვეყნების 3-4%-ს არვევს და მოკლობით დიდ სახსრებს წარმოადგენს. ქვეყანა ამჟამად ტიტკმის უცხოეთთან მოზიდული ინოვაციების ამარაა დარცენილი. სწრაფი ეკონომიკური განვითარება ტანამედროვე ტექნოლოგიებისა და ატვისების გარეშე, რასაც სათანადო მეცნიერულ-ტექნიკური ჯალები წარმოადგენს, შეუძლებელია.

ბუნებრივი რესურსებით საერთაშორისო ხელსაყრელი პირობები აგვს. ესაა პირველი რიგის ხელსაყრელი კლიმატი სოფლისმურნეობისა და სხვა სფეროების საკმარისობისთვის, ცხოვრებისათვის – ზომიერი ჰავა, ნაყოფიერი მიწები, რაც აგრარული წარმოების ყველა დარგის, მათ შორის სუბტროპიკული მურნეობის, ციტრუსების, კაის, ეთერ-ზეთოვანი კულტურების მარალ დონეზე განვითარების შესაძლებლობას იძლევა. საკმაოდ

xelsayreli pirobebia memcenareobis, pirvel rigSi mexileobis, mevenaxeobis ganvitarebisaTvis. 3 mln. ha miwis savargulze SeiZleba 3-4 jer meti produqciis warmoeba, vidre amJamad iwarmoeba.

am dargebis produqciis warmoebisa da misi dinamikis monacemebi ki gviCvenebs, rom ganvitarebis miRweuli sruliad arasakmarisi masStabebi da tempebi aixsneba mxolod meurneobriobis dabali doniT rogorc kerZo, ise sazogadoebriv seqtors, saerTod, soflismeurneobis ganvitarebisadmi naklebi yuradRebiT mravali wlis ganmavlobaSi.

hidroresursebi qveynis ekonomikisaTvis didi Semosavlisi momtani SeiZleba iyos. energetikuli hidroresursebis sasargeblo potencialis erTixmexuTedic araa gamoyenebuli. mdinareebisa da miwisqveSa sasmeli wylis maragi, rac navTobze nakleb Semosavliani araada romlis eqsportiT SesaZlebelia didi odenobiT ucxouri valutis mozdida, TiTqmis gamoyenebelia. qveynis flora da fauna ekonomikuri ganvitarebis mniSvelovan resursad gvevlineba, magram jer kidev elodeba efeqtian gamoyenebas.

dabali donezea atvisebuli qveynis sxva resursebi dovlatis warmoebisaTvis, magალიTad, samkurnalomineraluri wylebi, turistuli resursebi, bunebis silamaze da momxiblevloba.

rigi wiaRiseuli resursic elodeba gamoyenebas, maT Soris, kerZod, pirvel rigSi navTobi, romlis maragi qveyanaSi umniSvelo rodia. arsebuli monacemebiT xmeleTze da zRvis fskerze 2,35 mlrd. tona navTobis maragia (azerbaidjans 4 mlrd. tonaa). navTobis mopoveba saqarTveloSi gasuli saukunis 80-iani wlebis dasawyisSi 3,3 mln tonas Seadgenda. amJamad is mxolod 27,7 mln tonas udris. ueWvelia, rom SesaZlebelia navTobis saeqsporto masStabiT mopovebas Tanado samuSaoTa Sesrulebis Semdeg. SeiZleba iTqvas sxva rigi wiaRiseulis mopovebis SesaZleblobis Sesaxebac. es resursebi mniSvelovani faqtoria qveynis ekonomikuri zrdisa da ganvitarebisaTvis maTi gonivruli atvisebis pirobebsi, rasac isini elodeba axlandeli da momavali Taobebisagan. mxolod ukmayofilebas SeiZleba iwvevdes maT mimarT arasaTanado damokidebuli Tanamedrove etapze ekonomikis subieqtების, mTeli sazogadoების მხრივ.

qveyanaSi dRemde TaobaTa mier Seqmnilid sadReisod dagrovili sawarmoo, aseve arasawarmoo kapitali, romelic TandaTan gaizrdeba warmoebis zrdis kvalobaze aseve ekonomikuri zrdის დაყარების ერთერთი პირობა და განვიხილოთ. axlo warsuliSi ekonomikur ngrevis Sedegad mwyobridan didi raodenobiT gamovida sawarmoo fondები, magram arsebulი kapitaluri resursebis Senaxvis kanonis ZaliT maTi garkვეული ნაწილი SenarCunebulia და გარდაიქმნა axlad amoqmedეული Zირითადი ფონდების სახით. ამასთან აუცილებელია maTi gamoyenebis ეფექტიანობის ამაღლება, რაც SesaZლებელია კიდესათანადო RonisZიებით.

mZlavr mamozravebel faqtორად ekonomikisaTvis გვევლინება ინსტიტუციური ფაქტორი. liberalური Teორიის მერ, რომელიც ბოლო xანეbsი saqarTveloSi გამოიყენებოდა მონეტარული პოლიტიკის სახით, uaryofilii iyo saxelmwifოს როლი ეკონომიკაSi, რამაც დადებითი გავლენა იქონია Cens sinამდვილეზე. ბოლო xანეbsი sazogადოდ yurად-Reba ინსტიტუციური ფაქტორის როლისადმისულუფრო იზრდება. ekonomikuri zrdის xelsayrel pirobebs Soris mniSvelovania sazogადოების სტაბილუობა, wesრიგი, Tundac moralურ-ფსიკოლოგიური კლიმატი. simSvide, aseve keTilსასურველი საგარეო-ეკონომიკური გარემო. ამ მხრივ Sesabამისი მოლოდინები არსებობს, Tu gansakuTrebuli რამ არ მოხდება.

ამრიგად, skeptიკოსთა აზრი სწრაფი ეკონომიკური zrdის SeuZleblobის Sesaxეbsრულიად usafuZvლოა. მომავალი ეკონომიკური zrdის დაყარების პოტენციალი saqarTveloSi არსებობს. manSeiZleba მომავალი wleბი manZილზე

miaRwios სასუალოდ 8-10 procენტსაც, calkeul wlebsი მესამე ნაწილს. SevnისnavT, რომ zrdის ასეტი ტემპი ჯოგირთ wlebsი ფაქტობრივად არსებობდა axlo და uფრო Soreul warsuliSi. მაგალიTად, 2005 wels mSp-s wliური მატება უდრიდა 9,6%-ს, 2006 wels – 9,4%-ს, 2007 wels 12,6%-ს. uფრო ადრე saqarTveloSi ასეტი zrdის ტემპი ucxo არ იყო ucxo, kerZod, erovnuli Semosavali გაიზარდა 1970 wels 12,8%-ით, 1974 wels – 10,8%-ით, 1979 wels – 9,1%-ით. aseve SeiZleba მაგალიTის სახით მოვიტანოთ ეკონომიკური zrdის ისეT uzarmazar qveyanaSi, როგორც CინეTია. iq mSp-s მატებამ Seadგინა 2008 wels – 9,6%, 2009 wels – 9,2%, 2010 wels – 10,4%, 2011

wels – 9,3%. მართალია, შემდგომ ვლებს ეს
თემი რამდენადმე შემცირდა, მაგრამ warmoe-
ბის დონის ამარლებს Sedegad mSp absolu-
ტური ზრდა მაინც დიდია. ასევე ზრდის მარა-
ლი თემი ახასიათებს მსოფლიოს მეორე უზარ-
მარ ვყენას, როგორცაა ინდოეთი და ა.შ. ეს
იმის Sedegadixება, რომ ამ ვყენებში მოხდა
ეკონომიკური აქტივობის მკვეთრი ამარლება,
მთელი საზოგადოების ზალითა მობილიზება ვე-
ყნის მwarmoeblური პოტენციალის აქტივები-
სკენ, განვითარებისაკენ, პროგრესისაკენ.

აქვე ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ საკმარი-
სი არ იქნება მხოლოდ ეკონომიკური ზრდა. მისი
ფასი არ იქნება შესაბამისი, თუ ის ტანხვე-
რილი არაა საერთო კეთილდროებასთან, როგორც
ეს ამჟამად ხსირად გვხვდება ცნების პირობებში.
ეკონომიკური ზრდის სოციალური ღონისძიება
ეცემა. განსაკუთრებით უთანასწორობის, დო-
ლატის განაწილების უსამართლობის გამო, მა-
შინ როცა არაა სათანადო ზრუნვა ვყენის მთელ,
მ. შ. რაიბ მოსახლეობაზე, მათ კეთილდროება-
ზე, არამოთხოვნი სოციალური დაცვის რონის-
იებები, არამედ ეკონომიკურ საკმარისობაში გა-
მის, უმუშევრობის მოსპობის ზომების შესრულები.

სადრისოდ ვყენების განვითარების დავა-
სიათებისათვის, ცხოვრების ხარისხის განსაზღ-
ვრისათვის იყენებენ სხვა რიგ ინდექსებს, რომ-
ლებიც უკავშირდება ეკონომიკის განვითარებას,
მაგრამ მნიშვნელოვნადაა განპირობებული
არაეკონომიკური პარამეტრებითაც. ისინი გვაძლევს
ვყენის განვითარებაზე ზოგად warmოდგენას,
რამდენად ახასიათებს ადამიანთა ცხოვრების
ხარისხს, თუმცა არაა მთლად ზუსტად და ზოგი-
ერთი სუბიექტური ხედვისკუთხით. კერძოდ, ეს
ეხება გაეროს მერ სემოთავაზებული ინდექსებს,
როგორცაა: ადამიანის განვითარების პოტენცია-
ლის ინდექსი (აგპი), ბედნიერების ინდექსი (ბი),
ცხოვრებით დაკმაყოფილების ინდექსი (ცდი),
დემოკრატიულობის ინდექსი (დი). აგპი დგინდება
სამი პარამეტრის – მსპ სასუალო სულაბრუნი
სიდიდის, სიცოცხლის სასუალო ხანგრძლივობის,
განათლების (სწავლების ვლების სასუალო სი-
დიდის) მიხედვით, თუმცა ბოლო ხანებში გაითვალ-
ისწინება უთანაბრობის მაჩვენებელი.

ბი სემოტავაზებულია ბოლო ვლებში (სეპნი-
ნავთ, რომ იგი ცნების მერ სემოთავაზებული იყო
გასული საუკუნის 90-იან ვლებში უფრო ფარ-
გო პარამეტრების საფუძველზე). ბი, ისევე რო-
გორც ცდი ადამიანთა სუბიექტურ არგმას ემყა-
რება. აგპი ინდექსის მაჩვენებელი საკრთვე-
ლო 62 ადგილზეა მსოფლიოს ვყენებს შორის,
ბი-ით – 49 ადგილზე, ცდი-ით – 169-ე ადგილზე.
მათ დონეზე განსაკუთრებით ნეგატიურად მო-

კმედებს საკრთველოს ეკონომიკური განვითარე-
ბის არასახარბილო პარამეტრები, თუმცა საერ-
ტოდ ისინი არაა გასული სემოთავაზების ერ-
ტადი ზირითადი განმსაზღვრელი პირობა.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პარამეტრი
დი-ით საკრთველო მსოფლიოში 78-ე ადგილზე
არმოცნა. როგორც ცნების, ამ ინდექსების მიხედვით
საკრთველო ჯერჯერობით ვერ იკავებს სათან-
ადო ადგილს მსოფლიოს ვყენებს შორის.

ეს ინდიკატორები უფელად სასარგებლოა
ვყენის განვითარების, მასში არსებული პრო-
ბლემების შესაფასების თვალსაზრისით, თუმცა არ
სეილება ზუსტ მაჩვენებლებად გაითვალისწინო-
ს, განსაკუთრებით სუბიექტურ არგმად დამყარე-
ბული პარამეტრები.

ვყენის წინაშე გამოწვევები საერთო სოცია-
ლურ-ეკონომიკურ პროგრეს ეხება. მათ უნდა
უპასუხოს პირველი რიგის პოლიტიკურმა და
ეკონომიკურმა ელიტამ ამისათვის ანდო მას ხა-
ლხმა ზალაუფლება. ეს შესაძლებელი იქნება
ამ ელიტის მართალი ზნობრიობის, კომპეტენტუ-
რობის, პატრიოტიზმის, ვყენისა და ხალხის სა-
მსახურის თავდადებული დგომის პირობებში-
და არა საკუთარი ინტერესების ნაწილის გა-
ტეხილი საკმარისობით. პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ
არა მხოლოდ სახელმწიფო და საზოგადოებ-
რივი ინსტიტუტების, არამედ პროგრესული პი-
როვნებების როლიც ეკონომიკაში დიდია. მომავ-
ალი ეკონომიკური ზრდა საკრთველოში ბევ-
რად იქნება დამოკიდებული სახელმწიფოს პრო-
გრესული, გაბეძული რეფორმული ეკონო-
მიკური პოლიტიკის რეალიზაციის უნარზე,
მთლიანად ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ ურ-
თერთობათა კომპლექსზე, თუნდაც წმინდა ად-
ამიანურ თვისებებზე, მართალია ფასეულობათა დამ-
კვირებაზე. რადიკალური ცვლილებებისათვის,
ეკონომიკური ბუმისთვის აუცილებელია ლიდერ-
თა კარიზმატული აზროვნება და მოკმედება,
პასიონარული მასის აქტივობა. ამას ვერ შეი-
ლებს ელიტის ორდინალური warmომადგენლები,
ვერც ის, ვინც მოკმედებს ლიბერალური იდეო-
ლოგიის მერ სემოთავაზებული ეკონომიკის
თვითდინების პოლიტიკის ინდივიდუალისტური
პრინციპით: „თითოეულმა უნდა იზრუნოს თავი-
სი კეთილდროებასთვის და მასწინებია უზრუნ-
ველყოფილი ყველას კეთილდროება“ მოკმედი
პიროვნებები. სულაპირიკითაა: „ყველას კეთი-
ლდროება შეილება იყოს მეთი, როცა ყველა
ერთობლივად და თითოეული ზრუნავს ყველას
კეთილდროებაზე. `ეს არის უფრო ხელსაყრე-
ლი გზა, როგორც საყოველთაო სიბრუნე და
პრაქტიკა გვიჩვენებს: „ზალაერთობასია“. ამ
გზით მიაღწიე საერთო მიზანს.

РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ И ВСЕОБЩЕЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ В ГРУЗИИ

ГИОРГИ МАЛАШХИЯ

Доктор экономических наук, профессор,

E-mail: g.mal2012@yahoo.com

АННОТАЦИЯ

Экономический рост и благосостояние в Грузии в посттрансформационный период характеризуются постоянным повышением, кроме одного кризисного го 2000 года. Однако, все еще остается отставание от передовых стран и желаемого уровня благосостояния народа. Анализ показывает, что ресурсы ускорения экономического роста в стране имеются. Он может достичь до 8-10 процентов и более. Для того необходимо усилить экономическую активность, решающую роль в котором должны сыграть реформаторская экономическая политика государства, все общественные институты.

Ключевые слова: экономический рост, благосостояние, экономические ресурсы, социальная энергия, реформаторская политика, экономическая активность, роль элиты, рыночный механизм, экономическое регулирование, пассионарное мышление.